

Societatea cunoașterii

În anii '90, în contextul amplelor schimbări tehnologice și sub presiunea globalizării economice, a început să fie tot mai utilizat conceptul de societate a cunoașterii. Trăsătura fundamentală a economiei mondiale este, astăzi, evoluția rapidă spre globalizare și folosirea tehnologiilor informaționale și ale comunicației. De aceea, politicile cunoașterii - cercetarea, inovarea, educația și formarea profesională - sunt de o importanță excepțională pentru viitorul Uniunii, în tranziție spre o Europă a cunoașterii.

Societatea cunoașterii o înlocuiește progresiv pe cea industrială, care a înlocuit-o, la rândul ei, pe cea agrară, ultimele două fiind axate pe producția valorilor materiale.

Societatea cunoașterii este cea în care informația semnifică puterea, în sensul cel mai general – indiferent că este vorba de cea politică, cea economică, cea financiară -, obținerea, stăpânirea și valorificarea superioară a informației fiind astfel cheia de boltă a acestei societăți. Ea confirmă celebra maximă, emisă cu peste trei secole și jumătate în urmă, de Francis Bacon, “cunoașterea înseamnă putere”. Ea constituie apogeul dezvoltării societății omenești, în care cunoașterea este ultima și cea mai înaltă sursă fundamentală a puterii sociale, succedând altor surse ce au marcat dezvoltarea societății omenești – violența (forța) și bogăția (banul)¹. Cunoașterea înseamnă putere de înaltă calitate, așa cum o definește sugestiv A. Toffler, întrucât este foarte versatilă, amplifică, în măsură apreciabilă, forța și bogăția, este eficientă, face ca forța și bogăția să depindă de ea. Societatea viitorului și, implicit, mediul viitor al firmei, vor fi axate pe cunoaștere, pe valorificarea în cea mai mare măsură a acesteia.

Societatea cunoașterii are câteva trăsături definitorii care o disting net, din punct de vedere calitativ, de modelele precedente de societăți (tabel 1.).

De observat că unele caracteristici ale societății cunoașterii sugerează potențialul acesteia pentru:

- realizarea performanței ridicate a funcționării statului de drept democratic;
- realizarea condițiilor de funcționare performantă a pieței;
- realizarea creșterii bunăstării sociale, respectiv a nivelului de trai al populației.

Societatea cunoașterii conferă noi dimensiuni procesului învățării. Acesta nu va mai fi cantonat exclusiv în școli și instituții de învățământ. Centrul de greutate al învățării se va transfera, progresiv, din școli spre firme și instituții, de la școlari, liceeni și studenți către salariați.

Trăsăturile societății cunoașterii (exemple)

Tabelul 1

Nr. crt.	Caracteristici	Societatea industrială	Societatea cunoașterii	Comentarii
0	1	2	3	4
1	Resursa principală	Capitalul	Cunoștințele	Progresul cunoștințelor stă la baza progresului societății în general
2	Bunurile caracteristice	Mașinile, centralele energetice, vehiculele autopropulsate, rețelele de transport și comunicații-le	Calculatoarele electronice în rețele, produsele-program, serviciile informatice și de comunicație	Tehnologiile informației și comunicațiilor fac posibilă globalizarea pieței
3	Tehnologiile industriale reprezentative	Intens consumatoare de manoperă, energie și materiale, agresând mediul	Slab consumatoare de energie Ecologice	În prezent, tehnologiile tradiționale încă migrează din țările avansate către țările în dezvoltare, periclitanț echilibrul planetar
4	Ponderea costurilor	a) activități de tip producție în materii prime, energie și materiale	a) în activități de concepție b) în investiții	
5	Schimbul de valori	Valori echivalente: valoarea bunurilor schimbate este sensibil egală	Multiplicarea valorii: schimbul de informații se face fără pierdere, informația obținută putând să conducă la o importantă creștere a valorii informației inițiale	Prin utilizarea tehnologiilor informației și comunicațiilor, se poate atinge mai repede numărul critic de specialiști care colaborează, de la care apare probabilitate a mare de a genera idei noi

¹ A. Toffler, *Powershift. Puterea în mișcare*, București, Editura ANTET, 1995

Nr. crt.	Caracteristici	Societatea industrială	Societatea cunoașterii	Comentarii
0	1	2	3	4
6	Munca	Creșterea productivității însoțită de șomaj (mai rapidă decât creșterea necesară a numărului de personal)	Generarea de noi activități care absorb forță de muncă	- noi sectoare economice: industria de programe multimedia etc. - noi servicii: centre de informare etc. noi domenii: de servire a populației etc.
7	Învățământul	Rigid, conform unor principii Discontinuitate educație-instruire	Flexibil, conform cerințelor în perspectivă Continuitate educație-instruire	
8	Acesul la informație	Prin unități specializate	Direct, prin rețele de calculatoare	
9	Democrație	Reprezentativă	Participativă	În sensul exercitării dreptului de a lua parte la decizie în probleme majore

Fiecare firmă și instituție care utilizează salariați va deveni, astfel, o a doua școală, în care diverse forme de instruire vor constitui monedă curentă: învățarea salariaților cum să învețe; rotirea specialiștilor în domenii ale specialității lor și în alte domenii; lucrul în “echipe de intervenție” (*task force*) încrucișate funcțional; participarea la cursuri și seminarii periodice, la reuniuni periodice de reflecție, la ședințe de stimulare a creativității; efectuarea de stagii de specializare și de vizite de studii, studiul individual continuu, pe bază de programe actualizate etc.

În societatea bazată pe cunoștințe, schimbările sunt mai consistente și se succed într-un ritm care se accelerează continuu. Iar aceste schimbări se concentrează în câteva mari direcții^{2,3} care, chiar dacă nu pot fi considerate exhaustive, dau o imagine suficient de clară asupra provocărilor viitorului și a impactului pe care acestea le vor avea asupra existenței și activității firmelor.

• Accelerarea ritmului inovărilor de noi produse/servicii, a proliferării acestora, a schimbărilor politice și sociale

Statisticile ultimelor decenii indică creșteri abrupte, de multe ori exponențiale, ale schimbărilor demografice (de exemplu, îmbătrânirea populației în unele țări dezvoltate), ale structurii forței de muncă (de exemplu, modificarea raportului dintre “gulerele albe” și “gulerele albastre”), creșteri ale înzestrării tehnice a muncii (de exemplu,

creșterea ratei capitalului fix pe muncitor), creșterea nivelului de trai în majoritatea țărilor lumii (de exemplu, reducerea ponderii cheltuielilor familiale cu alimentația și creșterea celor destinate achiziționării bunurilor de folosință îndelungată) etc.

Firma, prin componenta strategică, are în vedere faptul că asigurarea bazei pentru activitatea inovativă presupune opțiunea pentru tipul de piață pe care trebuie să-l deservească și tipul de inovare pe care intenționează să-l abordeze. Evoluția rapidă a tehnologiilor reduce durata ciclului de viață al produselor și conduce, astfel, la primatul concurenței prin inovare, la imperativul adoptării de către producători a celor mai moderne tehnologii de fabricație, fapt ce impune concentrarea potențialului financiar și de cercetare-dezvoltare.

În condițiile actuale, sunt considerate ca sectoare industriale prioritare următoarele: mijloace de tehnică de calcul și birotică electronică de vârf, mijloace mass-media și audiovizuale, edituri și poligrafie, aparatură de telecomunicații. Printre factorii care au influențat dinamica acestor industrii se pot enumera, pe lângă avansul cunoștințelor tehnologice, gradul de saturare a unor piețe, asociat evoluției structurii cererii, impactul măsurilor de politică industrială și al măsurilor de restructurare întreprinse de societățile producătoare, impactul legislațiilor de protecție a mediului, influența mediului economic și a progresului tehnico-științific.

• Datorită caracterului de **bun public** al cunoașterii și dimensiunilor globale ale competiției în producerea și comercializarea acesteia, statul trebuie să se implice activ în crearea premiselor construirii unei societăți a cunoașterii (în principal, prin investiții în cercetarea fundamentală și în finanțarea învățământului public, dar și printr-o politică activă, de creare a unei culturi a cunoașterii). Beneficiile economice și sociale ale investițiilor în dezvoltarea cunoașterii și/sau în calificările profesionale neputând fi prefigurate pe termen scurt, sunt uneori considerate drept cheltuieli neproductive, făcute ca obligație socială și nu ca investiții reale, ce pot aduce venituri socio-economice mari și externalități pozitive. De fapt, cheltuielile publice pentru educație „diferă în mod fundamental de cheltuielile guvernamentale pentru protecție socială și medicală, întrucât nu sunt cheltuieli de întreținere a capitalului uman, ci de dezvoltare a acestuia”⁴. Investiția în educație poate să reducă necesitatea de a se cheltui mai mult din venitul public pentru sănătate, protecție socială și justiție. O creștere a gradului de educație reduce cheltuielile publice pentru prevenirea crimelor, a incendiilor, pentru sănătate publică și îngrijire medicală.

• Descentralizarea crescândă a activității economice și sociale, sporirea importanței autorităților publice locale.

Multiplificarea centrelor de decizie, departe de a slăbi sistemul social, îl fortifică prin însuși faptul că *sistemele* birocratice uriașe pe care le presupun structurile centralizate se reduc treptat, iar deciziile sunt luate în condițiile unei mai bune cunoașteri a realităților. Rezolvarea problemelor

² Corneliu Rusu, *Management strategic*, București, Editura ALL Back, 2000

³ Gabriela Sabău, *Societatea cunoașterii*, o perspectivă românească, București, Editura Economică, 2001

⁴ Roe L. Johns, Edgar L. Morphet, Kern Alexander, *The Economics and Financing of Education*, Fourth Edition, Prentice Hall Inc., 1983

energetice la nivel local, focalizarea campaniilor promoționale pe piețe regionale, avântul conceptului dezvoltării regionale sunt doar câteva dintre cele mai recente tendințe care anticipează schimbările profunde, iminente, în această direcție.

• **Factorul uman se află în centrul procesului de producere a cunoașterii.**

Cel mai important factor de producție devine ființa umană - cheia competitivității stă în capacitatea indivizilor și a grupurilor de a produce cunoaștere și a o utiliza în mod eficient. Rolul central acordat actorului social, individ sau colectivitate, în producerea cunoașterii, modifică percepția privitoare la avuția productivă a națiunilor.

Această nouă realitate impune un tratament diferit aplicat capitalului uman în calitate de factor de producție, ținând cont de faptul că el diferă de celelalte categorii de factori de producție prin următoarele trăsături caracteristice:

a. Spre deosebire de capitalul fizic, capitalul uman nu poate deveni proprietatea unui alt individ, decât însuși subiectul ce deține calificarea, educația sau cunoașterea respectivă. În schimb, el este mai mobil și mai maleabil în utilizare decât orice altă categorie de factor de producție;

b. Spre deosebire de pământ și resursele naturale, care sunt un dat natural, capitalul uman se creează cu aceleași fonduri de investiții ca și capitalul fizic, dar investițiile în capitalul uman necesită un orizont de timp mult mai mare înainte de a deveni productive. În schimb, ratele venitului din investițiile pentru calificare sunt de peste două ori mai mari decât cele pentru investițiile în uzine și echipamente productive⁵.

c. Dacă alte categorii de resurse, pe măsură ce se consumă, determină diminuarea profiturilor, capitalul uman funcționează conform altui principiu: de obicei, valoarea activității oamenilor crește pe măsură ce ei capătă experiență. „Cei care au avut șansa unei pregătiri foarte bune, urmată de o perioadă de experiență la locul de muncă, având o activitate complexă, pot să devină tot mai valoroși cu timpul, fiind greu de depășit de alții. De fapt, avantajele lor se pot prelungi peste generații, atunci când câștigurile lor suplimentare sunt investite în studiile copiilor lor”⁶. Din aceste motive, investiția în capitalul uman devine strategică pentru orice țară ce urmărește să-și creeze o economie a cunoașterii, având în vedere tendința generală de creștere a cererii de forță de muncă mai instruită, în toate ramurile

industriale, și de personal foarte înalt calificat în sectorul serviciilor de specialitate, bazate pe infrastructura informației.

• **Acutizarea problemelor ecologice**

Accelerarea dezastrelor ecologice produse în ultimele două-trei decenii (reducerea fondului genetic al planetei prin dispariția unor specii de plante și animale, sărăcirea solurilor, poluarea marină ca urmare a deversărilor de hidrocarburi și de substanțe nocive, fenomenele îngrijorătoare de epuizare a resurselor neregenerabile, deșertificarea, deforestare, apariția găurilor în stratul de ozon al Pământului etc.), asociată cu accentuarea epuizării resurselor, au impus progresiv în conștiința factorilor de decizie politică și economică și a opiniei publice mondiale conceptul de dezvoltare sustenabilă, viabilă. Acesta este un concept ecologic cu implicații economice, întrucât postulează dependența creșterii economice și a bunăstării oamenilor de disponibilitatea resurselor naturale.

Lector univ. dr. Ion POPA

Bibliografie

1. LESTER, C. THUROW	<i>The Future of Capitalism, How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World</i> , New York, William Marrawaard Co, Inc., 1996
2. POPA, I.	<i>Management strategic</i> , București, Editura Economică, 2004
3. SABĂU, G.	<i>Societatea cunoașterii, o perspectivă românească</i> , București, Editura Economică, 2001
4. ROBERT, B. REICH	<i>Munca națiunilor, Pregătindu-ne pentru capitalismul secolului XXI</i> , București, Editura Paideia, 1996
5. RUSU, C.	<i>Management strategic</i> , București, Editura ALL Back, 2000
6. TOFFLER, A.	<i>Powershift. Puterea în mișcare</i> , București, Editura ANTET, 1995

⁵ Lester C. Thurow, *The future of Capitalism, How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World*, William Marrawaard Co, Inc., New York, 1996

⁶ Robert B. Reich, *Munca națiunilor, Pregătindu-ne pentru capitalismul secolului XXI*, București, Editura Paideia, 1996